

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-328-19>

УДК 330

НИЖНИК Олег

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0000-0003-3646-2365>

e-mail: nyzhnykov@khmnu.edu.ua

НИЖНИК Ірина

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0000-0002-8752-3538>

e-mail: nyzhnyki@khmnu.edu.ua

ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ТА СТРАТЕГІЙ БЕЗПЕЧНОГО ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

На основі аналізу наукових підходів щодо побудови механізму управління соціально-економічних систем висвітлено найбільш притаманні для сучасного розвитку економіки України. Виходячи з намічених напрямів стратегії розвитку інноваційної діяльності на перспективу зроблено акцент на інноваційно-активних формах і механізмах забезпечення соціально-економічних систем. Визначено основні складові механізмів безпечного інноваційного розвитку та їх взаємообумовленість та взаємодію.

Ключові слова: механізми та стратегії інноваційного розвитку, безпекова політика, соціально-економічні системи.

NYZHNYK Oleh, NYZHNYK Iryna

Khmelnitskyi National University

FORMATION OF THE ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM AND STRATEGIES FOR SAFE INNOVATIVE DEVELOPMENT OF SOCIO-ECONOMIC SYSTEMS

On the basis of the analysis of scientific approaches to the construction of the management mechanism of socio-economic systems, the most typical ones for the modern development of the economy of Ukraine are highlighted. Strategies and mechanisms for the implementation of innovative development of socio-economic systems are closely related to the development of high-tech production, the creation of innovative products, the development of innovation and investment potential, the provision of safe development of socio-economic systems during a prolonged state of war, in view of the support of highly developed European countries. Based on the intended directions of the strategy for the development of innovative activity for the future, emphasis is placed on innovative active forms and mechanisms of ensuring socio-economic systems. The main components of the mechanisms of safe innovative development and their interdependence and interaction are defined. The formation of any organizational and economic mechanism for the innovative development of socio-economic systems, as a set of states and processes that make up any management system, should take place on the basis of combining into one system the constituent elements and various variants of their interrelationships, the set of which should form the state and content of innovative processes taking place in the socio-economic system or in the environment of its functioning. The proposed procedure for the formation of an organizational and economic mechanism and strategies for the safe innovative development of socio-economic systems will allow, at the level of strategic planning of their innovative development, to determine the prospects and effectiveness of the introduction of innovative projects or scenarios of safe development, monitor the implementation of the innovative development strategy, evaluate and adjust the proposed strategies and develop directions for further innovative development of socio-economic systems.

Keywords: mechanisms and strategies of innovative development, security policy, socio-economic systems.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЗАВДАННЯМИ

Формування в Україні високорозвинутої інноваційно-спрямованої економіки, що ґрунтується на ефективних організаційно-економічних механізмах та стратегіях безпекового розвитку соціально-економічних систем є нагальним завданням всіх гілок влади та керівників організацій, установ та підприємств. Існують певні бар'єри для розвитку інновацій в Україні: недосконалість та відсутність окремих інституцій, нерозвиненість інфраструктурного розвитку для процесів пошуку, впровадження та реалізації інноваційних стратегій і, звичайно, несформованість, недосконалість організаційно-економічних механізмів та стратегій безпечного інноваційного розвитку соціально-економічних систем.

Практична реалізація і усунення вищезазначених проблем має полягати у збільшенні частки інноваційно-активних соціально-економічних систем; обсягів фінансування інноваційної діяльності не лише за рахунок власних коштів, а й за рахунок грантів; частки обсягів реалізованої інноваційної продукції у загальному її обсязі. Соціально-економічні системи будь-якої власності мають запроваджувати інноваційні технології як вітчизняного, так і зарубіжного походження.

Для покращання ситуації необхідно сприяти розвитку і виготовленню всіх видів наукомісткої продукції на основі стратегічних планів та ефективних організаційно-економічних механізмів безпекового інноваційного розвитку соціально-економічних систем.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

За оцінками вчених Україна посідає одне з майже останніх місць у світі за розвитком інновацій і, особливо, за їх рівнем впровадження. За готовністю до адаптації сучасних технологій та інновацій підприємства вітчизняного бізнесу знаходяться на останніх місцях серед розвинутих країн світу. Те ж саме стосується і рівня застосування новітніх технологій та витрат на наукомістку продукцію. Проведений нами покомпонентний аналіз вищезазначених проблем свідчить, що соціально-економічні системи в Україні мають значні нереалізовані можливості в інноваційному розвитку. Особливо щодо запровадження інновацій, інвестицій та трансферу технологій [5,6,7].

Стратегії та механізми реалізації інноваційного розвитку соціально-економічних систем тісно пов'язані з розвитком високотехнологічного виробництва, створенням інноваційної продукції, розвитком інноваційно-інвестиційного потенціалу, забезпеченням безпекового розвитку соціально-економічних систем під час тривалого воєнного стану з огляду на підтримку високорозвинутих європейських країн. Даний аналіз за індексом інноваційного розвитку показує що українські товаровиробники посідають одні із останніх місць серед досліджуваних і через те, формування організаційно-економічних механізмів і стратегій безпекового інноваційного їх розвитку є визначальним в аналізі існуючих проблем.

ФОРМУВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є актуалізація проблем інноваційної діяльності та формування організаційно-економічних механізмів та стратегій інноваційно-активного розвитку соціально-економічних систем з огляду на їх складний характер реалізації. Концепції стратегічного управління інноваційним розвитком соціально-економічних систем потребують практичної реалізації через розробку і запровадження ефективних організаційно-економічних механізмів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

За даними Держстандарту в Україні за останній час погіршилися показники інноваційної діяльності, зокрема: зменшилась кількість інноваційно-активних підприємств, відбувся спад обсягів фінансування інноваційної діяльності, зменшилась частка обсягів реалізації інноваційної продукції, зменшилась кількість впроваджених інновацій та нових передових технологій, відбулося поступове вимивання інноваційного потенціалу, зменшилась наукоємність валового внутрішнього продукту [1, 2].

Все це відбувається внаслідок широкомасштабного вторгнення росії і особливо на сучасному етапі війни. Для виправлення ситуації необхідно розвивати нові види діяльності з високим рівнем наукоємності з переходом до високотехнологічної інноваційної економіки.

Слід підвищити використання трудового потенціалу, вкладаючи певні інвестиції у підготовку висококваліфікованих кадрів інженерного корпусу, особливо на підприємствах переробного комплексу, за яким розкривається певні перспективи і особливо аграрного сектору економіки. Тобто, перспективними є розвиток інноваційної діяльності агропромислових підприємств з впровадженням інвестицій, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності продукції, яка має велику частку доданої вартості [3, 4].

Отже, інноваційний потенціал окремих соціально-економічних систем має стати основою економічного зростання та підвищення конкретних переваг на зовнішньому ринку, завдяки активізації людського капіталу, який має бути вмотивований для запровадження інноваційних продуктів. Державна підтримка та перегляд Податкового кодексу на користь підтримки інноваційних структур та підприємств, які проводять активно інноваційно-інвестиційну діяльність – це ті заходи, які вкрай необхідні при розробці, формуванні організаційно-економічних механізмів і стратегій інноваційного розвитку соціально-економічних систем.

На сьогодні залишаються нереалізованими постанови і розпорядчі документи, які приймалися у 2008-2015 роках, повертаючись до активізації цих питань у 2017-2021 роках, свідченням чого є показники інвестиційної активності, що висвітлювалися Держстандартом, та практичне недофінансування інвестиційної інфраструктури, яке вкрай мляво виділялося на дані потреби. До війни в Україні діяло лише: 40 індустриальних парків, 26 наукових парків, 16 технопарків, 24 центри інновацій та технологічного трансферу, 22 інноваційних центри, 38 центрів комерціалізації, 24 інноваційних бізнес-інкубаторів, 1 інвестиційно-технологічний кластер, більше 30 звичайних кластерних об'єднань, інноваційні, освітньо-наукові центри та організації [1]. Це ті, структури чого домоглася Україна до війни і ті, які на той час набирали лише певної спроможності, конкурувати на внутрішньому ринку. Розширення даної інфраструктури вкрай потрібне в нинішніх умовах, а особливо у післявоєнний період. Складовою трансформації соціально-економічних систем є розробка механізмів і стратегій управління інноваційними процесами та їх інвестуванням, які мають відповідати сучасним умовам функціонування економіки.

Якісно новий рівень інноваційної діяльності передбачає необхідність стратегічного планування цілого комплексу завдань і напрямів, що пов'язані зі специфікою інноваційних процесів. Через те виникла необхідність у розробці і формуванні організаційно-економічних механізмів та стратегій інноваційного розвитку соціально-економічних систем. Дані механізми мають охоплювати аналіз різноманітних факторів, що впливають на процеси інноваційної діяльності, обґрунтування і розробку управлінських рішень,

спрямованих на активізацію інноваційної діяльності соціально-економічних систем. Існуючі підходи і механізми реалізації державної інноваційної політики виявилися неспроможними підняти Україну, а війна ще більше ускладнила існуючі проблеми. І через те, стратегічне планування на рівні галузей виявилось неспроможним, оскільки інноваційні процеси є малопрогнозованими. На даний час відсутня цілісна стратегія інноваційного розвитку, призначенням якої має бути розробка і реалізація інноваційних продуктів; потрібна єдина конструкція даних стратегій інноваційного розвитку та перелік ефективних механізмів їх реалізації.

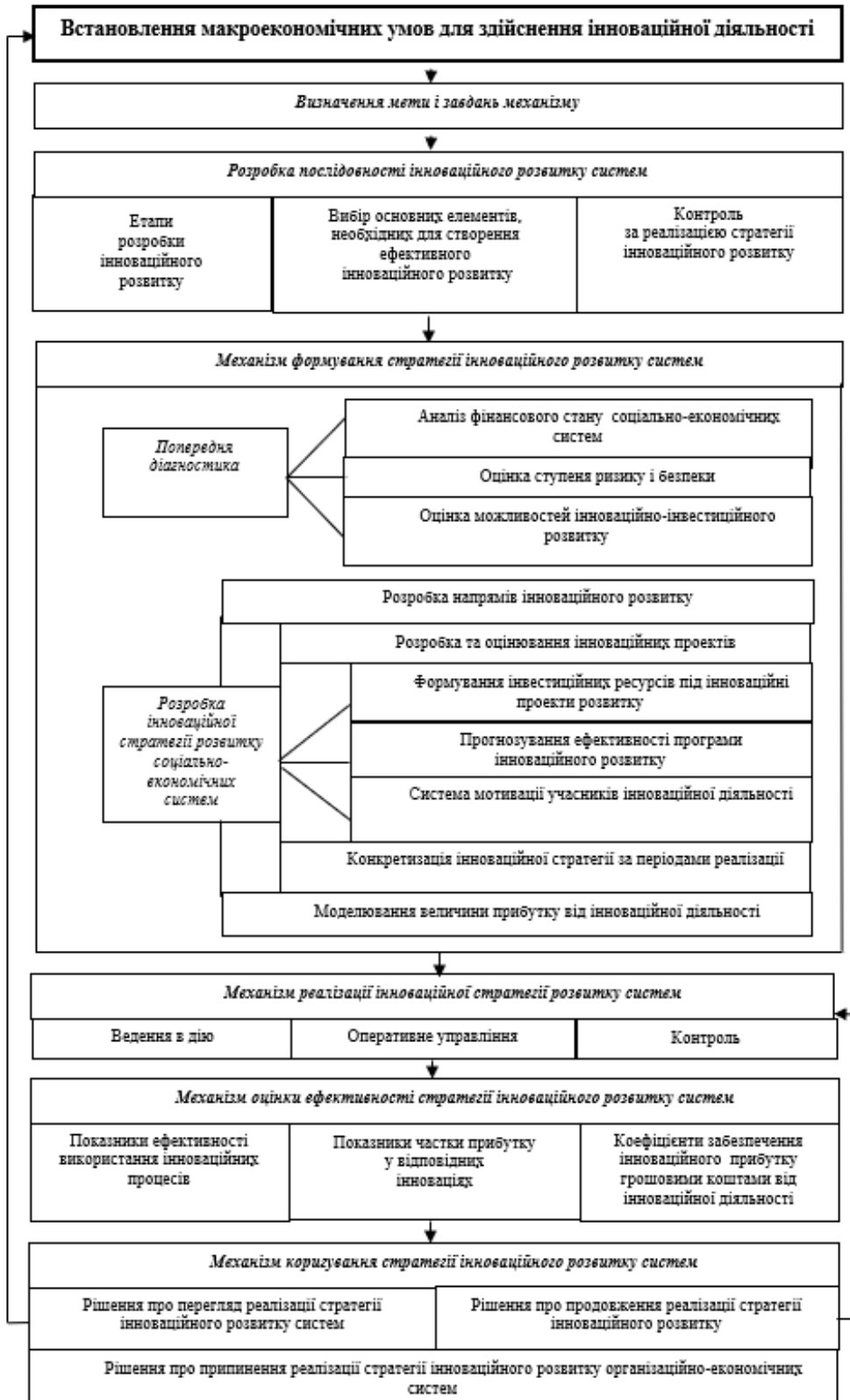

Рис. 1. Організаційно-економічний механізм управління інноваційним розвитком соціально-економічних систем

Формування будь-якого організаційно-економічного механізму інноваційного розвитку соціально-економічних систем, як сукупності станів і процесів, з яких складається будь-яка система управління, має відбуватися на основі поєднання в одну систему складових елементів та різних варіантів їхніх взаємозв'язків, сукупність яких має формувати стан і зміст інноваційних процесів, що відбуваються в соціально-економічній системі, чи в навколишньому середовищі її функціонування.

Аналіз існуючих підходів у механізмотворенні показав, що даний соціально-економічний механізм інноваційної безпекової діяльності має бути сформований як цілісна система взаємозв'язків і обумовленостей функціонування інновацій у процесі виробництва інноваційної продукції.

На нашу думку, під організаційно-економічним механізмом інноваційної діяльності соціально-економічних систем слід розуміти послідовність реалізації інноваційних проєктів, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності систем та їх продукції для досягнення цілей отримання прибутковості та ефективності функціонування.

Організаційно-економічний механізм управління безпечного інноваційного розвитку соціально-економічних систем має формуватися з інформаційних, організаційно-управлінських, нормативно-правових, соціально-економічних та стратегічних елементів, що забезпечать інноваційний безпековий розвиток таких систем.

Він має бути спрямований на підвищення активності інноваційної діяльності виробничих соціально-економічних систем і реалізовуватися завдяки чітко визначеним цілям, завданням, функціям, принципам та методам управління, які між собою взаємопов'язані і спрямовані на реалізацію інвестиційної діяльності таких систем.

Як наведено на рис. 1 запропонований нами організаційно-економічний механізм безпекового інноваційного розвитку соціально-економічних систем формується із послідовного виконання певних етапів, починаючи з встановлення макроекономічних умов для здійснення інноваційної діяльності, розробки послідовності інноваційного розвитку, попередньої діагностики розробки, власне, стратегії інноваційного розвитку соціально-економічних систем, її реалізації через механізми оцінки ефективності та коригування стратегії інноваційного розвитку соціально-економічних систем.

Всі складові даної послідовності є взаємозалежними і взаємообумовленими. Основним елементом стратегії інноваційного розвитку соціально-економічних систем є система напрямів її реалізації через виконання інноваційних проєктів та сценаріїв розвитку, через мотиваційні фактори зацікавленості внутрішніх та зовнішніх інвесторів, які вкладатимуть кошти в дані проєкти.

Організаційно-економічний механізм безпекового інноваційного розвитку має враховувати специфіку області наукових знань тієї чи іншої соціально-економічної системи. Даний механізм має володіти повторюваністю та гнучкістю його елементів та зворотнім зв'язком, який час від часу дозволяє коригувати стратегії інноваційного розвитку соціально-економічних систем.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК В ДАНОМУ НАПРЯМІ

Таким чином, запропонований порядок формування організаційно-економічного механізму та стратегій безпечного інноваційного розвитку соціально-економічних систем дозволить на рівні стратегічного планування їх інноваційного розвитку визначити перспективи та ефективність запровадження інноваційних проєктів чи сценаріїв безпекового розвитку моніторити реалізацію стратегії інноваційного розвитку, оцінювати і коригувати запропоновані стратегії та розробляти напрями подальшого інноваційного розвитку соціально-економічних систем.

Література

1. Економічна енциклопедія : Т. 1 / ред. кол. : С. В. Мочерний. Київ : Академія, 2000. 864 с.
2. Бирик С. Т., Сюта Г. М. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання. Харків : Фоліо, 2006. 623 с.
3. Базась М. Ф., Старовойт М. А., Скорина В. Є. Модулювання економічних процесів та прийняття управлінських рішень. Міжнародний збірник наукових праць. Вип. 3 (6). С. 33–39.
4. Карамішев Д. В., Зоїдзе Д. Р., Кононов І. О. Управління ризиками. Антикризове управління. Навч. посіб. Харків : Точка, 2014, 300 с.
5. Левицький В. Розвиток соціально-економічних систем в сучасних умовах. Вісник Тернопільського національного технічного університету ім. І. Пулюя. 2021. С. 22–24. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/34943/2/FMZKPNES_2021_Levytskyi_VThe_development_of_the_22-24.pdf
6. Morrison R. Fuerzas-productivas. Warbletoncouncil. 2021. URL: <https://ukiwarbletoncouncil.org/fuerzas-productivas-9558>
7. Таран-Лала О. М. Функціонування соціально-економічних систем: теорія та практика: монографія. Полтава : ПУЕТ, 2016. 332 с.

References

1. Ekonomichna entsyklopediia : T. 1 / red. kol. : S. V. Mochernyi. Kyiv : Akademiia, 2000. 864 s.
2. Bybyk S. T., Siuta H. M. Slovnyk inshomovnykh sliv: tlumachennia, slovotvorennia ta slovovzhyvannia. Kharkiv : Folio, 2006. 623 s.
3. Bazas M. F., Starovoiit M. A., Skoryna V. Ye. Modeliuvannia ekonomichnykh protsesiv ta pryiniattia upravlinskykh rishen. Mizhnarodnyi zbirnyk naukovykh prats. Vyp. 3 (6). S. 33–39.
4. Karamyshev D. V., Zoidze D. R., Kononov I. O. Upravlinnia ryzykamy. Antykryzove upravlinnia. Navch. posib. Kharkiv : Tochka, 2014, 300 s.
5. Levytskyi V. Rozvytok sotsialno-ekonomichnykh system v suchasnykh umovakh. Visnyk Ternopilskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu im. I. Puliuia. 2021. S. 22–24. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/34943/2/FMZKPNES_2021_Levytskyi_VThe_development_of_the_22-24.pdf
6. Morrison R. Fuerzas-productivas. Warbletoncouncil. 2021. URL: <https://ukiwarbletoncouncil.org/fuerzas-productivas-9558>
7. Taran-Lala O. M. Funktsionuvannia sotsialno-ekonomichnykh system: teoriia ta praktyka: monohrafiia. Poltava : PUET, 2016. 332 s.